

Slika iz Tiepolove smeri - Rebecca (Solimena, isto v galeriji v Bologni)
2 Stich-a, eden predstavlja glavno skupino z malo izjemo. "podaj...oni pinxit
A. Gabrieli.

Se nanasa na St. um durch den Papas Način slikarije pa precej drugi. "ompo=
zicija karater. benečanska. Močne sence. Domač ali vsaj ~~ital.~~ ne ital. slikar.

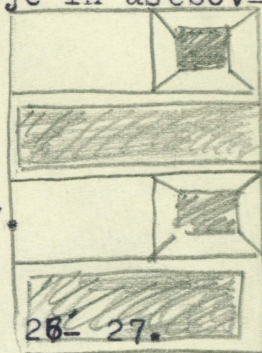
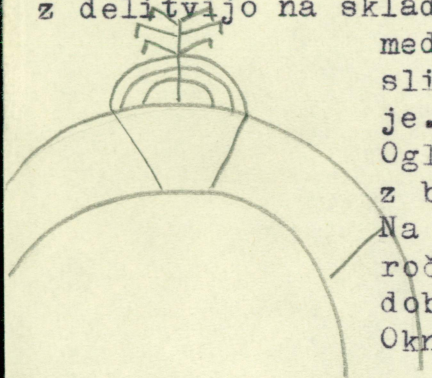
Stele, XCIII, 30.9.1913, str. 34.

Podolgast pravokotnik, na sredi zadnje strani prvotno dvojna, polkrožna, sedaj zazidana arkada z vežo, kjer je ognjišče. Par stopnjic vodi v prednji del hiše, zraven pa stopnjice v odprto podstrešje. Arkadne odprtine črno okrašene z delitvijo na sklade, na vrhu pa nad sklepnikom nekaka preprosta krona. Vmes med loki plitva dolbina, verjetno za kako figuro. Okrog rumena slikarija z motivi kot v 17. stol. Navadno listovje in ušesovje. Pod nišo letnica 1697.

Ogli črno poslikani kot skladi oglenih kamnov z belimi fugami.

Na obcestni steni freska sv. Florijana v baročnem okviru, spodnji del močno izmit, vrhnji dobro ohranjen. Napis: S. Floriane Ora porn= 1697. Okna prvotno črno obrobjena.

Stele, CXIX, 16.10.1946, str. 26-27.

Stična - kapela

1

Opis kapele.

K.Zois, korespondent C.K., zap.št.78,
17.1.1915

Izpisek iz razprave (glej spodaj)

Stiški samostan osebna zadeva sv. Bernarda. Dokaz, da je takratna oglejska cerkvena provinca po dolgi shizmi spet vrnila se k Cerkvi. Stična naj bi bila izhodišče novega verskega življ. v deželi. - Glavni hist. vir je kronika p. Paula Puclja iz l. 11719. (119). Original ustanovne listine iz l. 1136 bil v Pucljevem času še ohranjen, danes le prepisi. Po stiških kronistih ustanovil sam. patrijarh Peregrin v času papeža Inocenca II. in rimskega cesarja Lotarja II. l. 1136. - Peregrin je hotel slov. ljudstvo utrditi v veri. Zato je bil v dopisovanju s sv. Bernardom ter mu ponudil zemljišče za ustanov. samostana. Bernard je ponudbo sprejel ter poslal prve menihe iz Morimunda. Ti so prišli l. 1132. in začeli graditi samostan. Regularno redovno življenje se je začelo s polnim konventom začetkom junija 1135, ko je bila gradnja končana. Od 1132 do naselitve novih prostorov so bivali menihi v Št. Vidu. 1136 poslal Bernard prvega opata iz Morimunda. Kot filiacija bila stična podrejena samostanu Reinu. (120). Te podatke treba preveriti.

Na o podaja avtor celo ustanovno listino (121).

Cistercium ali Novum Monasterium nastane 1098, ko je opat Robert zaradi neznosnih razmer zapustil Molesme (benedikt. opatija). Z 1100 potrdil papež Pashal II. neodvisnost tega samostana. Vrnitev k prvotnemu duhu sv. Benedikta. Toda šele z nastopom sv. Bernarda nov polet.

Carta caritatis - potrdi papež Kalikst II. 23. XII. 1119. (122-3) V mestih in

vaseh ne smejo graditi samostanov. le v ljudem oddaljenih predelih. (Kap. I.) Menihi se ne smejo prej vseliti, dokler ni sam. sezidan (12 menihov in 13. opat) Podarjeno mesto mora ležati vsaj 10 milj od sosednje opatije, v obratnem primeru mora dovoljenje dati generalni kapitel. Pristojni škof mora dati pritrdjenje v Carti car. odrejenih uredbam. Po zgledu Molesmesa naj bo vsak samostan posvečen Mariji. Kipi in slikarije prepovedane, dovoljeni le leseni in slikani križi. Izven samosta. nobenih stanovanjskih zgradb, le hlevi. Menihi naj se preživljajo z ročnim delom, zato sme imeti sam. posestvo, ki pa mora biti proč od naselij. (123)

Patrijarh dobil za cerkev posestvo Sithic v zameno od treh bratov ~~De~~ Dietricha, Heinricha in Meginhalma, ki se niso mogli zediniti za dediščino. (124). Ustanovljen še za življenja sv. Bernarda. Novi ~~sax~~ menihi prišli iz Reina, toda stari spisi poročajo, da je prvega opata poslal Bernard iz Francije. Patrijarh je podaril župnijo Št. Vid menihom iz Morimunda prišlim, kjer naj bivajo, dokler ne zgrade samostana. Po navedbi vseh virov o ustanovitvi sumira avtor leta takole: Patrijarh je hotel okrepiti versko življenje med Slovenci. Stopil je v stik s sv. Bernardom., ki mu je priporočil svoje menihe. Lastništvo zemljišča je bilo sporno. Prvi menihi so prišli iz Morimunda, drugi iz Reina. ~~Ustanovitev~~ Ustanovitev dopolnjena 1135. Prvi opat poslan od sv. Bern. iz Morimunda in je 1136 nastopil svoje mesto. (126-7).

Slovensko ozemlje severno od Drave, ki je bilo pod Salzburgom, imelo že

proti koncu 11.stol.več verskih redovnih ustanov (Friesach, Millstatt, Admont, Osoje, Št. Paul, Krko, Innichen). V oglejskem delu nič podobnega, versko življenje vodili le župni duhovniki. V Ogleju mnogokrat verske zmede-ekskomunikacije opatov, spori s papežem itd. Ustanovitev Stične odvisna od nastopa patrijarha Peregrina. (127-8). Avtor po podrobnem kritičnem retresu virov ugotovi, da Peregrin nastopil kot patrijarh že pred 29.V.1132 in da je bil papež o njem že poprej informiran kot o cerkvi zvestem možu, ki bo končal z oglejsko shizmo. Verjetno je bil izvoljen med 7.IV.in 8.VIII.1131. Peregrin se opira bolj na preprosto ljudstvo kot na visoki kler, ki naj bi bil kriv shizme njegovih predhodnikov. Pravi, da ga je ljudstvo izvolilo proti njegovi volji. Kdo je Peregrina priporočil papežu Inocencu (protipapež, ki si je prav tako prizadeval Peregrina pridobiti na svojo stran bil Anaklet)? Peregrin je moral biti iz rodu grofov istrskih, grofov Schwarzenburgov, brat Meinharda in Alberta ter sorodnik svojega naslednika, poznejšega patrijarha Ulricha von Treffen, ki je bil pod Peregrinom oglejski kanonik. (128-138)

Ker je Bernard pripomogel v glavnem do konca shizmi med Anakletom in Inocencem, se je Peregrin kot Inocencev pristaš oprl raje na Bernardove cist. redovnike kot na Benediktince, ki so že poprej imeli celo pri Stični na Weinhofu neko komuniteto, ki pa je propadla. Vsaj 1131 so morale biti že zveze med Bern. in Peregr. Verjetno je bil Peregrin izvoljen kmalu po aprilu, najbrž v maju 1131 ali juniju in tedaj je nastal tudi načrt za ustanovitev sam.

v St. n. Takoj po izvolitvi se obrnil P. na Bernarda. Papež torej lahko dobil informacije o patrijarhu od Bernarda. (138-141)

Poznala sta se morda že iz študijskih let v Parizu (Bern. in Perg.). Toda kako, da niso prišli prvi menihi iz Clairvauxa, če je prišla prošnja skupnemu B. v roke. ?- Morimund je bil eden najstarejših samostanov, ležal na jezikovni meji med Romani in Germani. Obenem je B. osebno rešil Mor. propada 1125 - od tod njegova nagnjenost do Mor. Stična je morala biti po pravilih povezana z duhovnim centrom. Bila pa je 1.1131 najbolj oddaljeni samostan; tostra Alp je Rein, ki pa bil samo eno leto starejši in zato se nespodoben, da bi delil svoj konvent. Zato drži sporočilo, da so prvi menihi prišli iz Mor. To se potrjuje dejstvo, da je kasneje postal Bern. prvega opata iz Mor. Pod prvim opatom so prišli iz v St. tudi zidarji in stavbeniki "iz zelo oddaljenih provinc" (homo latinus, cementarius, tempore antecessorum nostrorum de longinquis provinciis adventiens - sporočilo iz časov tretjega stis. opata.). Instituta generalis capituli zahtevalo poleg duhovne enotnosti s centrom tudi povezavo same gradnje samostana. Stična po svojih merah (prve periode) nikakor ni v zvezi z

Reinom. "Zelo oddaljene province" kažejo na Francijo, odkoder prišel tudi prvi opat. Tega je Bern. postal, ko je cel konvent že več kot leto dni življenje. Samostan je bil torej še vedno v določenih odvisnostih od Mor. Ime drugega opata Folkmundusa zveni v južnih pokrajinah tuje, prav tedaj pa

ga srečamo v Würzburgu in njej vi okolici. Prav tako je tuje ime tretjega opata, ~~Aldebrandus~~ Aldebrandus, pojavlja pa se v Morimundu večkrat. Opat mora priti iz centra, da vzdržuje enotno disciplino. Mor. še okoli konca stol. za stično nadzorni samostan. Reinski nekrológ pa zamenja vrsto stiških opatov šele s tretjim opatom, prvih treh ne omenja. (141-3).

N slon na Mor., ki je hist. dokazan, pa je na videz v opreki z ustanovno listino opata Berg. Odkod? Cisterc. pojem za urejen samostan je Coenobium, monasterium, ecclesia, abbatia. Vsak samostan kot pri benediktincih je samostojna enota, biti pa mora (pri cistic.) v njem vsaj 12. menihov. Priorati v benedikt.

smislu ne eksistirajo. Podrjeni pa so svojemu izhodišču. - Filistija! - Pod nobenim pogojem se ne sme ustanoviti samostan, dokler ne potrdi pristojni škof povezave z matičnim samostanom in ostalimi ustanovami. Berg. je v svoji listini le potrdil, da je St. (po pravih redah) preko Reine povezana s Cîteauxem. Zakaj ni St. povezana ostala z Mor.? Po želji patrijarha naj bi samostan dvignil versko življenje, kar je terjalo, da menihi razumejo domači jezik; zato lahko prišel v poštev le latin. Tudi oddaljenost: po Carti caritatis ukazu - je vsakoletno vizitacijo matičnega opata; ta bi bila zaradi oddaljenosti Mor. od St. otežkočena. Prenos odvisnosti St. do Reine moral biti sporazumen med

patrijarhom, Bernardom in Mor. ter rešnom, ustanovitve: Po institutih generalis je bil samostan ustanovljen, ko so se začeli izvrševati nasrti, ki so jih določili Berg. in red. Casovna, materialna

in osebna ustanovitve - treba ločiti. Po Carti car. je moral škof potrditi filiacijski dekret, treba določeno število menihov, prostorov, knjig in materialnih pogojev. Samostan začne z manjšim številom redovnikov, ki naj pripravijo vse potrebno za vselitev celega konventa, posebno prostorov. Zasilno bivališče bilo v St. najprej v Št. Vidu, po 3 letih se preselijo v St. in takoj začno z regularnim življenjem. od začetka jul. 1135. Ustanovitev St. bila na dan sv. Kiliana 8. VII. 1135. Število menihov-kolonistov vsaj 12. Vendar St. od začetkov do 1134 ~~pa~~ odvisna od Mor. p. av tako v 1. 1136, ko pride prvi opat. Vodilne osebe izvirajo torej iz Mor. ne iz Reina. Ustanovitev St. popolnoma v Bern. rokah. Leta 1134 je tudi osebno nadzoroval dela v Stični. (do 156).

Ustno sporočilo, da je bil sv. B. osebno v Stični med ljudstvom. Po tradiciji naj bi v Cerknici na poti celo maševal. V Cerknici imel samostan že pred 1145 majhno posest (dva mansusa), dar patrijarha Perg. Skozi Cerknico vodila stara rimska cesta proti zahodu. Ta pot služila tudi samostanu pri gospodarskih zvezah s Primorjem. Tu so morali potniki prenočiti. - Kdaj utegnil Bern. obiskati Stično? (157) Po generalnem koncilu/ v Pisi, ko je 1134 nadzoroval nove sam. ustanove v Lombardiji (n. pr. Morimundo v Italiji) Tamošnji menihi so ga prosili, naj pride k njim, verjetno pa isto tudi Peregrin za Stično. Po pregledu lomb. samostanov torej odšel z reinskim opatom v Stično. Avtor to podkrepljuje še z drugimi viri, posebno z listino, s katero podarjajo bratje Albrecht rna der Dietmuh von Osterwitze posest v vasi Tigring pri Celovcu

kjer je ta hotela zidati ~~in~~ neko cerkev. Med navzočimi se omenja tudi dominus Bernhardos", ki verjetno sam sv. B. (128-9). Ni dvoma, da je bil B. v Stični. (zgoraj omenjena listina izdana v Ogleju).

Stavbna zgodovina: (str. 160-166):

Opora so izkopavanja ob renovaciji leta 1928-35. Prva perioda sega do 1135, druga do 1156, tretja začne 1. 1180. Zveza z Bernardom in Morimundom osvetljuje vprašanje, po katerem načrtu samostanske stavbe sezidane.

V prvi dobi menihi kolonisti pripravljali regularne prostore: oratorium, Refektorium, dormitorium, celar hospitum et portarii (~~in~~ Instituta, Kap. 13). Ta dela izvršena med 1132 in zač. julija 1135.

Patrijarh odkazal prazen prostor ob glavni cesti. Tam bilo bivališče prejšnjega lastnika. Ta teren ni ustrezal pravilom reda, kajti moral bi biti "in locis a conversatione hominum semotis" (Instituta, Kap. 1.) Kolonisti so se odločili za 2 km oddaljen prostor ob vznožju hriba na desnem bregu potoka, ki je prvotno tekel Severno-južno. Preložili so ma strugo proti zanolu v pravokotnem zavoju, proti severu pa zgradili kanal za mline. Tako bil prostor od 3 strani obdan z vodo, četrta prosta. (160). Varoval jo je le hrib. Tu nastane coenobium ali klastrum (Inst. Kap. 6.) Izven vodne meje hlevi.

Najprej treba splanirati teren, ki je visel za 7%. Proti juliju 1135 predpisane stavbe končane, pa tudi gospodarske stavbe. Stroške nosil patrijarh. Zidava cerkve trajale dlje. Druga perioda. 8. julija 1156 posvečena obenem

z vel.olt. žalostne Matere bpžje (Inst.Kap.18.). Drugi dan posvečen oltar v kapeli desno od vel.oltarja - sv.Mihaelu in sv.Petru.(Pucelj in rokop.10550, f.65): in dextra parte majoris altaris, quod proxime conjunctum est ei, in honorem Sanctae Trinitatis, s.Michaelis Archangeli et s.Petri Apostoli omniumque apostolorum. Za veliki oltar pa citira avtor: Quia antecessores nostri et patres de ecclesia Molismensi, quae in honore est beatae Mariae ad cisterciensem locum, unde et nos exorti sumus, primitus venerunt, idcirco decernimus ut omnes ecclesiae nostrae ac successorum nostrorum in memoria eiusdem coeli et terrae reginae Mariae fundetur ac dedificentur (po zgoraj cit.Instit., Kap.18.). Koliko oltarjev je bilo tedaj še posvečenih, manjkajo podatki.(161)

Tretja perioda začne 18.XII.1181, ko posvečen križev oltar "in choro conversorum", 21.XII. pa "in sinistro latere s.Stephani" oltar Janeza Ev., 15.I. 1182 oltar sv.Ni olaja, 15.X.1191 oltar sv.Benedikta, 1.XX IX.1196 oltar sv. Jurija "quod proxime conjunctum est altare s.Petri".., 12.X.1200 "Altare s. Stephani Protomartyris, in sinistra parte maioris altaris". Ta perioda začne z opatom Pero-m (ali Pernoldusom), ki nastopil v zač.januarja 1181. Kazal že v začetku velik interes za gradnje. Dal je cerkev zaradi vlage za skoraj 2 m nasuti in levo in desno ob koru sezidal še dve kapeli (Janez Ev.in Jurij), ki sta imeli raven zaključek, starejši dve pa polkrožnega. Torej skupaj 2+2 kapeli na vsaki strani kora. (Moja opomba: ali se ni s tem nekoliko skušal prilagoditi že fontenayskemu talnemu načrtu s 4 kapelami?)(162.)

Kdo bil stavbenik samostana? Po kakšnem načrtu zidano? Ali imela cerkev že v začetku polkrožni korni zaključek in prečno ladjo? To reši listina (Hdschr. 688, f. 183). Vnešena je na konec kodexa "Epistole sancti Jeronimi Presbiteri", napisani med 1150 in 1161, po nekem pisarju iz zadnjih desetletij 12. stol. Kdaj nastal ta notarijski akt?

Opat Aldeprand prevzame s privoljenjem konventa na zahtevo svetnega višnjegorskega grofa, "Vogta" oskrbo za potomce zidarskega mojstra Mihaela, ki je bil dolgo v samostanski službi. Opat A. nastopil 1168. Ves ton listine kaže, da se mudi za hitro rešitev. Vogt silil opata, naj izda opat Mihaela v roke listino, da so njegovi potomci svobodni, če bi se hoteli kje drugod naseliti. Mihaelova žena bila nekoč last grofa Alberta (propria), zato čuti ta do nje še vedno odgovornost. Albert podedoval Višnjo goro po Meinhalmu, ki se zadnji krat omenja 1155. Listina torej izstavijena kmalu po 1. 1168, nasprotno pa se je Mihael lahko poročil z omenjeno "propria" šele po 1. 1155. V listini omenjeni otroci so že vsi tukaj. Po poroki preteklo že nekaj let, ko je Mihael vsem otrokom kupil prostost. Mihaelova poroka, odkup zakonsko rojenih otrok, vse to se je zgodilo že pred Adelp. opatovanjem, torej med 1156 in 1168. Gre za otroke, ki so že podvrženi davku, to je so med 12 in 14 letom. Lahko si mislimo, da je ta njih starost že tik pred vrati in zato sili k ureditvi. Možnost poroke dana Mihaelu z ureditvijo lastne doma, ki mu ga je dal samostan kot plačilo za dolgoletno in dragoceno delo (data domo et terra). Nato sledi poroka. Posest

dobil ca.1155/56.Tedaj mu tudi delo prenehalo.Tedaj pa se konča I+.stavbna
perioda v St.Cerkev je sezidana.Mihaelovo delo končano.(162-3).

Ekscerpt iz listine: "...Aldeprandus dei gratia siticiensis monasterii
dictus abbas,... innotescere cupimus,qualiter quidam homo nomine Mihael la-
tinus arte vero cementarius,tempore antecessorum nostrorum de longinquis
provinciis,iam diu arte sua nostro monasterio plurimum profuit,unde et ab
eisdem in predio ecclesiae nos rae est substitutus,data domo et terra.Qui v
videlicet M.quandam feminam nomine Maethilth propriam domni Alberti de
Wiselberch ecclesiae nostrae advocati accepit in uxorem,eandemque cum fa-
cultatibus suis ꝛ a predicto A.ad omnimodam libertatem redemit.Transactis
autem aliquibus annis idem M.secundo cum facultatibus suis a prefato A.li-
beros suos quos ex eadem uxore deo donante genuerat et conditione redemit,
ut idem A.super altare S.Mariae propria manu eos tali libertate donaret,qua-
tenus unum quodque eorum ab ineunte servicii aetate censum trium nummorum
annuatim ecclesiae nostrae in die purificationis S.Mariae persolveret.Sane
predictum censum non solum ipsi verum etiam omnis posteritas eorum ad testi-
monium libertatis suae prefatus A.ecclesiae nostrae advocatus eternaliter
persolvendum statuit...Quod ut verius credatur et a successoribus nostris
inconvulsum servetur,idem advocatus no ter A.sigilli nostri impressione,et
testibus qui huic presentes aderant,corroborari monuit,nosque id fieri cum
certo consilio/no fratrum nostrorum volenti animo ~~anim~~ annuimus.Testes igi-

gi tur huius rei hi sunt...."

Mihael je cementarius, zidar, ki zna delati s kamnom. Cerkev res mojstrsko zidana z lomljenim kamnom. Odkod doma Mihael? - Prišel pod opati, predniki aldepranda: to so Vinzenz, Folknand. Vinzenz prišel po Bern. napotilu iz Morimunda. Po kronistih (Fabiani) ima Bern. zasluge za ustanovitev in gradnjo. Vinzenz je moral zidati še cerkev. Poznal je redovna pravila in Bern. navodila. Vsiljuje se misel, da je V. ripeljal Mihaela iz krajev svoje redovne vzgoje. Homo latinus = Roman. Longinquis provinciis = Francija, odkoder prišel tudi prvi opat (ex Galliis). Točneje: Clairvaux, kjer je Bernard, čigar duh in volja sta/ oblikovali red, leži v Burgundiji, ki je v Franciji stavbarsko vodila. Torej lanko le Burgundija Mihaelova domovina. - V listini ni razvidno, kje leži Mihaelovo stiško p osestvo. Hiša na Zgornji Dragi pri Stični se imenuje ledinsko "Lahovče". Pred hišo pod nadzorstvom kmeta stoji cerkev, romanska, posvečena sv. Martinu iz Toura. Enoladijska, dolga 10 m, 7 m šir. polkrožni apsida in lopa. Po mnenju um. zg. (Stele, Črnologar) jo gradil isti mojster kot stiško cerkev. Franzoz = Walche = Lah. Patron kapele, Martin, kaže bolj na okolico Clairvauxa kot na meji lotaringije ležeči Morimond. - Mihael moral biti v dobrih zvezah z redom = Bernardom, Vincencem, Morimandom, da ga je Vincenc vzel kot zaupno osebo s seboj. Vincenc dobil direktive od Bern, te moral poznati tudi Mihael že pred odhodom v Stično. (164-5).

Kdo zasnoval načrt? Dolžina cerkev ustreza meri notranjih redovnih prostorov

Ti pa bili končani že pred prihodom Vincenca in Mihaela. Torej se jim je

morala cerkev prilagoditi. Tedanja francosko-burundsko stavbarstvo je merilo z lastno mero - čevljem, ki se je lotil od drugih (francoski čevlji =

0,325m, pruski 0,413, danajski 0,316, angleški 0,305 itd. Bazilika v Clairvauxu

merila 333 čevljev francoskih = -08,225m /avtor napadno navaja 100,251/).

Stiška cerkev po burgundski meri: 222 čevljev, 200 brez lope, ki so jo v 15. stol. podrli. Široka 70 v ladji in visoka 50. Stavbišče oziroma redovnih prostorov kvadrat 200 čevljev - prvotno bila zahodna ~~xx~~lopa kot prostor za služinčad izven kvadrata. Ker so se morali ravnati redovni prostori po

cerkvi, je morala biti njena dolžina zapodena že v nacrtnu za samostan v ožjem smislu. Zakaj ravno 222 čevljev? Citeaux ima zaokrožene številke

300/80/60, Clairvaux iz 1.1134 pa 333/80/60. Clairvaux in Stina začela skoraj obenem z gradnjo cerkve. Menihi iz Clairv. so se obrnili takoj po vrnitvi

Bernarda iz generalnega koncila v Pisi nanj z nujno prošnjo po povečavi samostana. Le oklevaje je privolil. Povečava bila zaradi večjega števila stanovalcev upravičena. Zakaj niso ostali pri meri 300, kot ima Citeaux, matični samostan in redovni center ali zakaj niso šli na 350 ali 400? Stina ni imela

555 čevljev dolgo cerkev, bila njih ponos. 333 v Clairv. spominja na Cluny 555, kar pomeni tekmovalne okrasje ljubecimi benediktinci. Tako razumemo

tudi Bernardovo oklevanje, ker je čutil, da bo s tem postal red slaven in tak

ko potegne v časovni tok. Stina s svojimi 222 čevli spominja na Clairvaux.

Francoski raziskovalec, sponzor na razpravi M. de Montalamberta (Bull. monu-
mental, Bd. 17. 1851; cf. Rose, Baukunst der Cistercienser pag. 91; M. Aubert,
L'architecture Cist. en France, Paris 1947.) domnevaajo, da je imela cerkev

Claireaux II. ravno zaključen kor. Po vsem tem lahko trdimo, da je bil tudi

kor Clairev. II. polkrožno zaključen kakor v Stični in v Zgornji Dragi. (165).
Cerkvena lopa je v St. Jezela ca. 2m višje kot cerkevna kapa tla. Vendar
ni kasnejša dogradnja, temveč je bila že v prvotnem načrtu, kajti zunanjši

zid cerkve sega čez vso njeno zgradbo. Obstajala je iz kamnitne balustrade
s 4 stebri na četni strani, katerih baze so ohranjene in so merile v višino
10 čevljev. (V op. 125.: Enak stebri je še ohranjen v lopi ž. c. v St. Vidu pri
St.)

Stavbna tehnika cerkve je drugačna kot zidava zidov notranjih redovnih
prostorov. To se pokazalo ob r. novaciji 1934. Vendar stavbe iz I. periode

kot Infirmitorium, Calciatorium in Pistrina (ki so še v prvotni obliki ohrane-
njene) kažejo enak banjasti obok kot korne kapel. Tudi kamnoseško delo na
stebrih v romanskih oknih kapiteljske sobe kažejo isto delo kot stebri iz
lope. Zato smemo sklepati, da je Mihael sodeloval tudi pri dod. lavi redovnih
prostorov. (166)

V op. 125: Dolžina cerkve vplivala na kvadratični križni hodnik, okoli kate-
rega redovni prostori.

P. Maurus Grebenc, Aus der Gründungsgeschichte von Stični, Separ. aus: Fest-

Zaradi časovno istočasnega nastanka se ponuja primera s cist.cerkvijo v Himerodu :

Cerkev v Himmerodu / in der Eifel (Kreis ~~Wittlich~~¹ Wittlich) ena najzgodnejših nemških cist.cerkva in bila kot ena dveh neposrednih sinovskih samostanov Clairvauxa v Nemčiji sezidana. Ta samostan edini historično dokazljivi ki je nastal pod neposrednim sodelovanjem Bernarda iz Clairvauxa in cerkev je po virih nastala po načrtih novicenmojstra in zelo plodnega arhitekta Acharda. Vsaj tloris je moral imeti potrdilo sv. Bern. in bi bil zato važen dokaz za arhitekturno oblik vanje cisterc. duha v njegovi najčistejši formi.

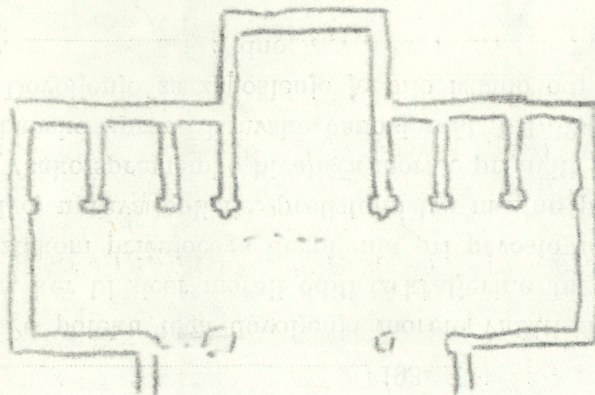
Stavbna zgodovina precej po virih dokazljiva. 1134 dospeli konvent je večkrat menjal kraj naselitve in 1138 na današnjem mestu dobil prvo leseno cerkev samostansko stavbo, / in kapelo sv. Mihaela, ki jo je posvetil trierski nadškof Adalbero. Obenem je dobil samostan, ki ga je sv. B. imenoval "Claustrum Beatae Mariae Virginis" ustanovno listino in darilo več posestev. Tko se lahko takoj začelo z zidanjem kamnitne cerkve. 1138 bil Achard že na mestu. Posvečena 1. junija 1178. Tako dolga stavbna doba (4° let) nič posebnega, če pomislimo na politične motnje 1159 in 1170 kuga, ki tudi samostan prizadela. Krični hodnik zgrajen celo šele proti koncu stoletja in ne v kvalitetni obliki. ~~Xx17xxtolxromansxixxxn~~ 1735-51 se stara cerkev umaknila novi, ki so jo 1803 opustili, da je zdaj v razvalinah. Baročna zazidava zbrisala vse sledove romanske.

Izkopavanja 1951 so odkrila vzodno partijske stare cerkve. (221) Naslo se je dovolj, da se ta lahko rekonstruira. Presbiterij in 6 kapel ob prečni ladji dji brez apsidalnih zaključkov. Sledov za raven zaključek presbiterija sicer ni bilo najdenih, toda po padajočem terenu ni mogel biti drugačen kot raven. Romanska cerkev imela dolg, ravno zaključen presbiterij in na vsaki strani po 3, na vzhodu kakih z enotnim zidom zaključene stranske kapelje na obeh straneh široko navzven segajočih ramen prečne ladje. (glej skico tloris). Ker je H. cerkev zidal Achard, arhitekt in zaupnik Bernarda (222), mora po Bern. ustrezati taka shema tloris z ravno zaključeno vzhodno stranjo cisterc. duhu. Že od nekdaj um. zg. dovlnarji menja, da je to pravi cist. tloris.

Zveza arhitekta z Bernardom pa kaže zdaj stvar v novi luti, kajti doslej se ta tloris kot pravilo zaradi raznih drugih tlorisov, ki prav tako nastopaj v cist. cerv. arh., ni mogel potrditi. Himmerod pa nudi za to novo oporo, ker je pri njem izkazana zveza arhitekta z Bernardom. Vriva se namreč vprašanje, če je Bern. priznaval tudi druge tloris kot enakovredne svojim predstavam o arh. tipu ali pa, če vse ostale cerkve, ki so z njim v zvezi morda kažejo enak tlorisni tip kot Him. Ali je morda Bern. to shemo imel za edino pravo formo cist. cerkve. Rezultat primerjav vseh znanih cist. cerkva, ki so nastale za Bern. življenja (+ 1153) ali tedaj vsaj začete bile, to je, da so bile v podružnični zvezi s Clairvauxom (P. Anselme Dimier, Recueil de plans d'eglises cisterciennes, Algenbelle/Paris 1949) nas zasedi: Od sodobnih domnevno ali

zagotovo za Bern. življenja začetih, clairvauxskem deblu pripadajočih 25 cist. cerkva Francije, Anglije, Nemčije, Italije in Švice kaže 22 enako shemo tlorisa ravno zaključenega prezbitarija in kapel. 3 izjeme sta obe ustanovni stavbi v Clairvauxu I. (kmalu po 1115) in Ourscampu I (1130-34), ki sploh ne kažeta še nobenih arhit. abmicij, ter cerkev v Reigny-u, ki 1134, eno leto pred zidamo monumentalne nove stavbe Clairvaux II - prvega pojava ravnega kor. zaključka sploh in najbrž prvi povod, da se je Bern. lotil arhit. vprašanj - začeta. Pri nobenem tlorisu, ki ne sledi tej shemi kakšne od Clairv. odvisne cerkve pa ni povoda, da bi njene načrte ali stavbni začetek postavili pred 1153. Iz te statistike sledi: Bern. je od trenutka, ko se je odločil za tloris lastne opatijske cerkve (1135), bila ta shema odločilna in edino primerna ter jo je s svojo osebnostjo uveljavil pri vseh novih stavbah clairvauxske filiacije. Zato bi bilo bolje govoriti o "bernardinskem tlorisnem tipu" kot o cistercijskem. To potrjuje tole: po Bern. smrti nastali Clairvaux III. tudi ~~✓~~ znotraj clairvauxskega debla (kmalu po smrti) in le po polovica za tem nastalih cerkva kaže še "bernard. tip", druga polovica cist. cerkva pa ra lično sledi drugim tipom. Na drugi strani pa ne moremo pri nobenem drugem deblu, niti pri Citeauxu, ne pri Pontignyu ali La Ferte-u in še celo ne pri Morimundu opaziti prevlade ravnega kornega zaklj. učka, čeprav število takih zasnov ni majhen, kar dokazuje najbrž na velik, v kolikor ne kar v pokorščini utemeljen ugled Bern. osebnosti.

Skica zahodne partije cerkve v
Himmerode (po Esserju str.223)

1:50

K.H.Esser, Die Ausgrabungen der
romanischen Zisterzienserkirche
Himmerod - Als Beitrag zum Ver-
ständnis der frühen Zisterzien-
serarchitektur,
Das Münster V., München 1952,
str.221-223 (Revija je v Mestnem
muzeju v Ljubljani)

Opomba: Izsledki Esserja s o interesantni v zvezi s Stično prav ob ugo-
tovitvah P.Mavra.V Stični torej ugotovljeno tesno sodelovanje sv.

Bernarda, toda tloris cerkve, ki je nastajala vendar že po l.1135, ne kaže
v ničemer clairvauxskih potez. Če drži zveza z Morimundom, potem pa bi bilo
treba korigirati vsaj Essrejeve mnenje o absolutni veljavnosti (za Bern.
življenja in za njegovo interesno sfero) "bernard.tlorisa". Vsekakor se
Stična v tej luči kaže kot zelo pomemben in v neki meri ključen arhitekt.
spomenik. (Cevc 1954).

Na oboku juž. ladje je ohranjen stari omet do vrna in konci tramov, ki so nosili strop tako, da je jasno, da nso tu str. ladje imele raven strop kot srednja.

Strehe str. ladje je v poznejšem času gotovo po obokanju segala do nekako srede višine pken srednje ladje, do kodër so še sedaj zazidana. Stavba obstoja v delu nad str. ladjami iz lepih kvadrov. Kolikor pa je videti zidave str. ladje so iz sivkastega apneneca.

Na sev. steni je zid drugačen, dočim na južni nad obokom stranske, gladak in ves iz tufa, je tudi pod okni nekoliko venstoječe police, ki je doli pri tleh tam, kjer je slonel nekdaj strop tu *in pa* poševne zareze leg tramov v nji, kerkaže na oporiš e pultne strehe. Zid je tu v velikem delu iz sivega apnenca, kakor spodnji loki in le deloma in to v celih pasovih iz tufa. Ali kaže to na poznejšo ~~restavracijo~~ restavracijo. Nižje doli v isti višini kot na juž. polici se tu vidijo luknje od leg tramov stropa.

V notranjščini : prezbiterij, juž. stena, kjer so prekopali dve odprtini je sam bruh *steinmauerwerk* bre tufa, iz manjšik kvadričev iz sivega apnenca. V sev. steni je malo čez višino spodnje police oken ob vel. oltarju istotak zid, deloma je poflikan z opeko. Od one višine dalje ~~sega~~ vsaj kolikor se vidi, pa lice obstoja iz velikih kvadrov iz tufa, le jedro stene je iz enakega drobiža sivega apnenca.

V sev. steni prečne ladje je nad vrati lok iz opeke, nad tem pa

pa precej visoko novejše mešano zidovje. Vb stranek, kjer je stara stena pa je tuf. Zahodna stena prečne ladje napram ven je na desni strani iz tufa, na lev. ob loku pa fugirana, zid iz suvega apnenca manjši kvadri.

V ~~stropu~~ slopu, kjer je bila prižnica in luknje globoko segajo, se nahaja zazidan štirioglat slop iz sivega apnenca iz velikih kvadrov. Sedanji pilastri v ladji so popolnoma prizidani in so iz opeke.

V juž. slopu je v pilastra napram ladji zazidana arhit iz sivega apnenca tako, da se vidi, da je bil tu napram str. ladji. lok.

V kolikor je odkrit zid juž. stene ladje obstoja ves iz fugiranega, sivega apnenca iz nepravilnih manjših kvadrov. Ob tretjem oknu od prečne ladje se je ohranila sled v rumenkasti barvi izvršena dekorativna slikarija iz dekorativnih listnih volut. Na enem mestu se vidi stilizirana lili in je ta slikarija v glavnem predstavljala okras okna, ki je bilo manjše na mestu sed. njih oltarjev. Sedanja okna so šele iz 18. stol., ko so cerkev opremili s sedanjimi oltarji. V ladji so odkrili v lunetah pod obokom ostanke slikarije, očitno prve pol. 17. stol., predstavljajočo stoječe svetniške figure, katerih 5 je precej odkritih, vendar nobena z glavo.

Vb oknu v juž. steni se je ohranil v steni zazidan okvir štirioglatega okna, enega tistih, ki so bili pred sedanjim oltarjem, bržkone narejeni takrat kot sedanji obok.

V juž. steni sev. stranske ladje se je ohranil, kakor menda povsod zazidan lep polkrožen lok, ki gre od tal brez kapitelja, in je odkrit do polovice do polovice višine stene. Zdi se torej, da prvotna arhit ni imela kapitelov, ali le prav rahlo ločilo. V sev. steni juž. str. ladje sta se ohranila zazidana dva loka, ki tudi nimata kapiteljev, samo v spodnjem delu iz večjih kvadrov, lok pa iz manjših. To višini odgovarjajo ti loki, sedanji lokom nad str. in glavno ladjo.

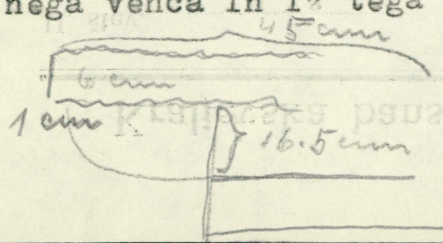
Stele, XXXVIII, 5.8.1927, str. 39' - 43'.

Pod streho: juž. stena srednje ladje je do nekako polovice dolžine od fasade proti središču (Vierungs turn) intaktno ohranjena v lepih lega^h tufa. Tam se začne slikarije v manjših kockah sivega apnenca, ki postajajo vedno večje in je verjetno ves zgornji nad pultno streho stranske ladje ležeši del na novo zazidan iz nekaj starega tufa ter večina novega materjala. Zvonik je segal nad streho še kot kvadrat. Čigar ogli so bili s kamenitimi strešicami pokriti, znotraj pa so bili pokriti s poševnimi tonami t.zv. trompami, ki s polkrožnimi loki prevajajo 4 kot v 8 kot - sedanji stolp. V višini sedanjih 4 oken je bilo 8, velikih gotskih oken s šilastim vrhom, 4 so ohranjena v povečani baročni obliki, 4 pa so zazidana in se dobro poznajo. Stirioglati deli se zudaj, kjer je segal nad prvotno streho končujejo s kamnitim zidom z enostavno posnetim prednji^m

robom, ki je deloma ohranjene.

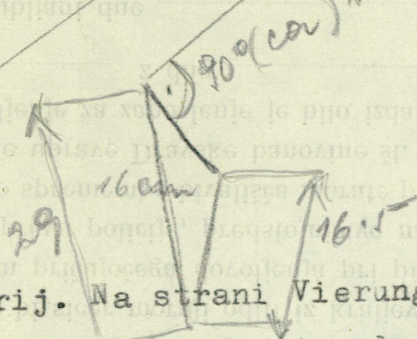
Strehe: Srednja ladja ima šilasto streho, stranske prvotno pultno in se vidijo poševne zareze za trame. Poznejše strehe so segale višje gori in se pozna ob spodnjem delu oken v višini do koder so zazidana črta, kjer je streha ležala. To je bilo v baročni dobi, že po obokanju. To je obok del oken zakril so te spodnje konce zazidali. Rezidava nad sev. prečno ladjo kaže, da je ves trikot fasade iz tufa, pravtako vsa stena do vrha, kjer so ležali stropi. Vse je pokrito z ometom do vrha. Okna so tri, eno v fasadi ter dva na vsaki strani proti xxh vsz. in zah. *velikost je ista*

Lot oken ~~xxh~~ ~~xxxxxxx~~ v glavni ladji. Stena Vierungsturna je do višine sten *transpt* iz tufa, od tam naprej pa do vrha iz nepravilne zidave, nekaj tuf, podpeški kamen, siv apnenec, prevladuje pa opeka. Vse od tod s trompami vred je v gotski dobi nanovo postavljeno. Srednji del v romanski dobi pa je sedaj popolnoma nejasen. Nad prizidkom ob str. ladji prezbiterja se vidi dobro zunanji zid stare cerkve. Vse je iz tufa, lepih velikih kvadrov. Stena se končuje z lepim 1/4 krožnim profilom podstrešnega venca in iz tega profila je jasno, da je profil tromp gotski in ne romanski. V kotu nad obokom *kapele* ob zvoniku je bil v baročni dobi oratorij, čigar okno v cerkev je sedaj zazidano, vidi pa se par ostankov dekorativne slikarije baročne dobe

nad drugim niz obeskov z mašnicami

Venec zunanjih oglov tromp:

Prezbiterij. Na strani Vierunga sega tufasti

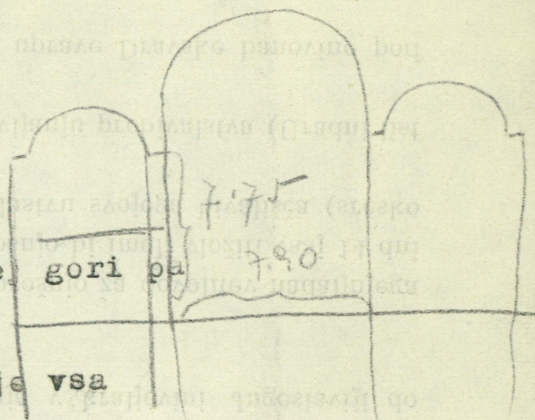
prvotni zid do višine str. ladje iz tufa napre

gori pa v gotski dobi dozidan. ev. stena

je vsa od vrha ohranjena iz tufa. Juž. stena je vsa

obnovljena iz manjših kock iz sivega apnenca.

Dokaz, da je bila cerkev že v romanski dobi enkrat porušena in temeljito restavrirana in da so vsi deli tega materiala iz ene dobe. Pozna se še začetek zaključka, ki je raven in ki mu je nižje doli odgovarjala polkrožna apsida. Sedanji zaključek s ~~xxxxxxxxxxxxxxx~~ tristranim zaključkom iz 8 kota je iz gotske dobe in iste z opeko mešane gradnje kot zvonik. V ste-nah romanskega dela se vidijo odstranjeni deli zidu, ki so mogoče nastavki nekdanjega romanskega oboka, ki je verjetno križni svod z rebri polkro-nega profila.

Na juž. strani vodi na kupolo nad Vierungom polkrožen prehod z

ostrimi robovi in lepim lokom iz tufa. Leva stran ob obnovljeni steni prezbitarija je tudi renovirana in je bil ta prvotno romanski lok enkrat na pol podrt, druga je intakta. Prostor nad sedanjo kupolo Vieranga je zid, do nekako temena tega prehoda ometan in pobeljen ter vodoravno zaključčen, kar kaže na to, da j bil prostor do sem bržkone enkrat viden iz cerkve in sicer še po gotizaciji.

Velika okna - ~~xxxxxx~~ notranji okvir debel 9 cm, od stene do roba 8 cm. Votranja velikost naravn st od stene do oboda znotraj 43 cm, postrani 46 cm, notranja ~~nekakikxxx~~ velikost 202 x 52, zunanja velikost 245 x 107 (šir).

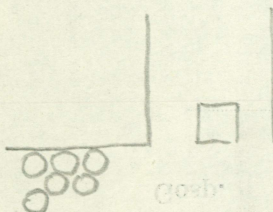
Slike: Deloma na vrh zida. Večina brv se lušči z b eležem vred in je vse nerešljivo. 3 figure so se dale v spodnjih draperijskih delih precej odkriti. Mirno stoječe figure, zgodnje baročne obdelave in stoje. V konturi sklenjene. Prevladuje belosinja, umazano zelena in zelo temno-rdeča, modelirana z rumeno in z isto rdečo senčena umazano zelena tudi v obleki. Omet pod linetami v katerih sredi staja te figure menda frontalno ali vsaj precej frontalno, je še star in takrat ko so cerkev na novo belili ni bil zglažen. Kvaliteta slik po odkritih ostankih brez posem ega interesa.

Stiraj glavni loki pod kupolo so iz tufa, kamen je videti ~~chajen~~ in ves razpokan.

Debelina kamenitih slopov, ki so zazidani v baročnih znaša pribl. 111 x 111 cm. Vrta gre iz navpične v ločno, brez presledka (kapitela itd) Stebri in loki so iz sivega apnenca.

Stele, XXXVIII, 7.8.1927, str.44 - 50'

Ro so pod korom odstranili tri nagrobne plošče, so konstatirali pod sedanjim ometom, kakih 20 cm globoko notri star omet in robove dve 4 oglatih stebrov. Na levi strani sega v zidu ohranjen slop nekoliko nad višino kapitelov, nosilcev oboka sedanjega kora. Na ometu so sledovi rdečkaste barve. Zid slopa obstoja iz sivega apnenca, široko zafugiranega, kot v str. stenah ladje in obeh lokih. Slop vstaja na obeh straneh iz pritličnega dela, ki se nadaljuje nazaj. V ometu so s šestilom zarisani krogi, v katerih so ostanki barve

Na levem slopu se nahaja v bližini kolena napram pritličnem delu, kvadratična vdolbina vklesana v apnenčast kamen bila je prazna, in se ne ve čemu je služila. Ornamentika, iz krogov, ki so vrezani v omet gre prav do tal, barva pa je skoraj popolnoma preč, ker je izvršeno na belež. Na desnem slopu so odkrili nekako polovico, na precej tenak omet izvršene freske, ki predstavljaj renesansko arhitekturo z grbom in napisom. Spodaj je masiven podstavek z belom poljem v sprednji ploskvi in v tem polju ostanek napisa. Na podstavku se dviga na desni 4 oglat renes. steber, z rastl. renes. ornamentom.

v prednjem polju in geometr. kapiteljem. Vrh je nejasen. Nad stranskim stebrom, ki mu je moral odgovarjati na levi drugi, je sinje polje v njem pa pokoncu stoječa^z, poznogotsko z listno ornamentiko obdan ščit z grbom ki menda predstavlja odsekano živalsko glavo z dvema rogovoma in ušesom ki sika ogenj in njega. Na vrhu ščita je šlem. Radi vrha te niše je gotovo da se začenja od desne strani lok, vendar je omet naprej uničen. V sinjem polju v loku se vidi na desni grb deljen navpično v dvoje rdečih polj. V desnem je dvojen križ, levo pa ima tri bele vodoravne proge. Na rdečem polju *ogrti grb*, čez steber je obešena girlanda iz niza okroglih jadov, podobno kakor se najde ta ornamentika na Saleku ali pa....

Na sponjem robu podstavka je več zarezanih p odpisov : Čita se:
1574 Dñg dabit verbus^m Evangelizantibus vistute multa T .?I.?s Amen.
Prečrtano, deloma izbrisano, oziroma postrgano z ometam. Letnica 1544.
Najstarejši je v gotski *kurziv*: Adi am 13 Julij ~~XXXX~~. Drugi samo začenja, a ni končan l. 1535.

Ž grbi ob vhodu v zakristijo z napisom v gotski frakturi Her Pangrac von Auersperg.

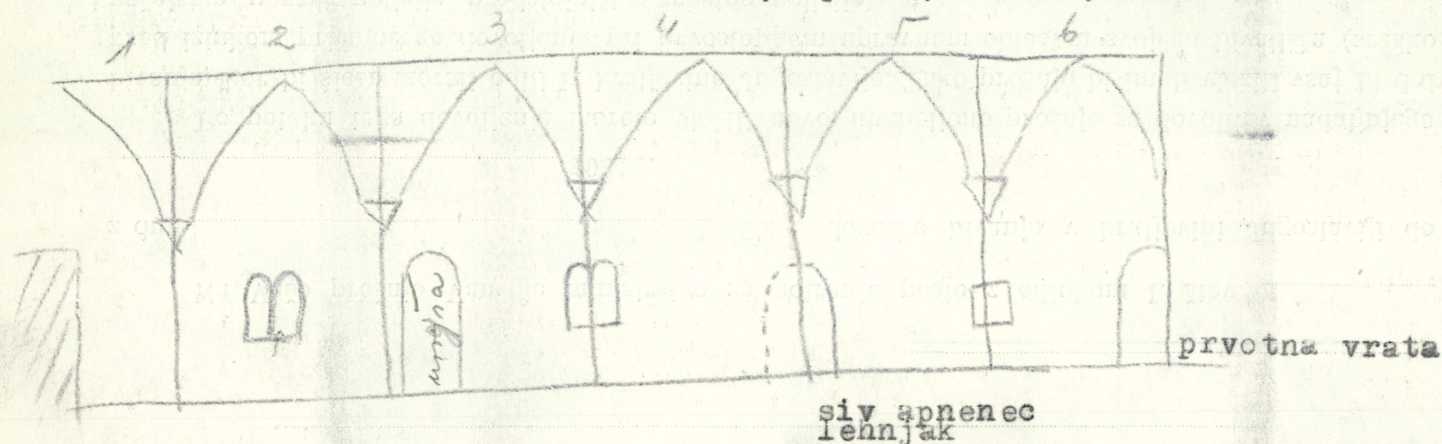
Stele, XXXVIII, 13.8.1927, str.53' - 56.

Odprti slop v južni ladji: spodaj zidan ~~kot~~ iz bolj nepravilnih kvadrov, zgoraj iz lepših. Ali je segal slop od spodaj do vrha ravno, brez kapitela?

Na ometu pod oblogo iz opeke opazne freske - dekorativna arhitektura. Plast ometa preko fugiranega romanskega jedra. Poslikano v svetlem in temnem tonu.

Veliki oltar je istega dela kot stranski.

Cevc, Zap. XX., 27.X.50, str. 3'.

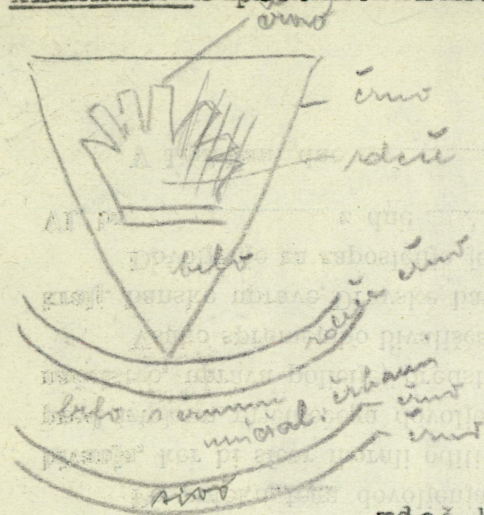

Vshodnja stena vsa odprta. Pokazali so se ~~sledovi~~ prvotne arhit. te stene.

V loku: 1. je ostanke njastarejše slikarije na belež, tik ob konzoli na l vi je ohranjen del kroga slikanega na belež. V zelo špičastem pokonci postavljenem ščitku, ki je črno obrobljen je del črnoobrisne bledordeče figure.

V krogu je ostnæk napisa: M.DE.REII ~~EN~~ Stena pod slikarijo je razdeljena po pravokotni mreži iz rdečih, rumenih in črnih črt v pravokotna polja (kvadrate)

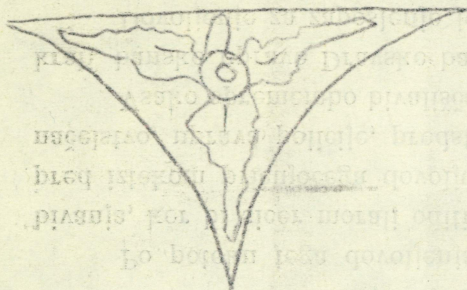
Ta slikarija je starejša od one v ostalih poljih. Na tem mestu je uničen po

ometu v katerem ^{sedi} ~~sredi~~ konzola in na katerem ^{sedi} ~~sedi~~ rdeča ^{podmarna} delilna črta. V loku 2, mal ostanek te slikarije, v loku 6 par črnih črt. V loku 2. v pritličju zazidano dvojno okno, zapolnjeno s poznejšim materialom. V 3. novejše zazidana vrata, obok zložen ~~expoznejši~~ iz kosov gotskih reber. Pod konzolo med 3 in 4 zopet dvojno okno zazidano s kosi reber etc. V loku 3. ob desni konzoli zeleno-belo-rdeč krog. s pokončnim v desno korakajočim levcm z zavoz-

lanim dvignjenim repom, g bec odprt (rechtssteigend) stoji na eni nogi. V loku 4. največji ostanek slikarije iz katerega je mogoče rekonstruirati ves sistem. Od konzolo med 4 in 5 desni del portala iz sivega apnenca. Od konzolo med 5 in 6 je 4 oglata iz lehnjaka narejena odprtina, katere stene gredo poševno notri. V loku 6. dobro ohranjen triogelni steber med delilno črto in vrsto krogov gov z gribi. Apognjeni so v trikotniško razloženo listno rozeto. Od konzolo na desni v 6. je zazidan polkržen portal, obzidan iz lehnjaka in razbremenjen z lokom iz sivega apnenca, ki je poleg lehnjaka glavni material prve stavbe. Sistem slikarije v 4 loku. Pritlični pas uničen, rob med njim in gornjim rdeča, debela črta. Sledi par krogov v višini konzol, verjetno po 4 krogi v eni vrsti. Nad njim delilo zopet vodoravna rdeča črta in nad njo v loku že bržkone 2 ^{loke} lok opasuje ^{loke} lok iz temnordceih ^{loke} posnemajo loke, ki se

sestavo klinastih kamnov loki, ki so menjaje rdeči in rumeni.
Iz ostanka v 6. jerazvidno, da je bilo polnilo med krogi in črtami delilnicami rozeta pozne oblike.

V 2. je obrobni lok zgoraj med rdečimi robovi vrsta vzajemno obrnjenih zelenih in roza trikotov, tako, da je verjetno, da so bili ti robovi razločno slikani.

Arhitektura polihromirana vsaj dekorativno, kolikor ne še kako drugače slikana

svodna polja obokov. V sev. hodniku v zap. delu lehnakast obod nekih vrat, iste oblike kakor ona v 6 polju. Če krog v polju. povečam sega pod konzolo tako, da je verjetno, da je starejši, kakor ta arhitektura iz 13. stol.

Stele, LIV, 1.8.1935, str. 45-48.

Križni hodnik:

Južno okno: dvojno okno s polkrožnima lokoma. Enkrateno, pravokoten okvir iz lehnjaka. V jedru naslona obeh lokov nad nekdanjim stebrom.

Profil portala, na eni strani znak: stanki polihromiranja. stanki sivo-

na drugi:

apnenčastega stebra in razbit kapitel kakor pri Št. Vidu. Baze in valji peščenčastih stebrov iz romanske dobe. Ostanki krogovičja in reber iz gotske dobe.

Del velikega polihrom. portala.

Stele, LIV, 27.8.1935, str. 59-60.